

Sağlık Bilimleri Alanında Türkiye’de Yayınlanmakta Olan Dergilerde Hakem Denetimi ile İlgili Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme

Nazmi KOZAK*

GİRİŞ

Türkiye’de son dönemde akademik yükseltmelerde adayların yayınları ve özellikle makalelerin yayımlandığı dergiler önem kazandı. Önceleri üzerinde fazla durulmayan hakem denetimli olan ve olmayan dergi ayırımı, Türkiye’li akademisyenler arasında son beş yılda birdenbire olağanüstü ilgi görmeye başladı. Yükseköğretim kurumlarının konuyla ilgili yeni uygulamaları, elbette ki bu “ilgi”nin temel kaynağını oluşturan en önemli faktördür. Getirilen uygulamaların temel çıkış noktası, makalelerin birtakım değerlendirme aşamalarından sonra yayımlanması ve böylelikle Türkiye’de yayımlanan çalışmaların niteliğinin artırılmasına katkıda bulunmaktır.

Bilindiği üzere bilimsel çalışmalarda yapanlar, gerçekleştirmiş oldukları araştırmalarının sonuçlarını kongre, sempozyum vb toplantılarda sunarak veya akademik dergilerde yayımlanmasını sağlayarak bilim dünyasına tanıtırlar; ve böylelikle bilimsel alana getirdikleri katkıları diğer bilim adamları ile paylaşırlar (Köksoy 1999). Yapılan çalışmaların sonuçları ilgili bilim çevrelerine sunulmadığında; bir yandan, emekler boşa gidebilir, yani, çalışmadan ve sonuçlarından yeterli genişlikte bir kitlenin haber olması mümkün olamaz; bir yandan da, varsa, söz konusu çalışmanın eksiklikleri ortaya konulamaz. Bilindiği üzere bilgi üretimi, araştırmacıların birer birer yapmış oldukları çalışmaların bilim kamuoyu tarafından paylaşılması ile katlanarak çoğalır, büyür, gelişir; ve belirli bir birikimden sonra ekonomik, teknolojik ve sosyal yararlar sağlayan ikincil ürünler vermeye başlar (Köksoy 1998).

Bu aşamada, ulusal veya uluslararası alanda yayımlanan dergilerin önemli rolü ortaya çıkmaktadır. Akademik dergiler, gerçekleştirilen araştırmaların sonuçlarının bilim kamuoyu ile paylaşılması için önemli bir araçtır. Zira kongre, sempozyum vb. bilimsel toplantılarda sunulan bildirimler, akademik dergilerde olduğu kadar geniş bir kitleye ulaşma olanağını her zaman bulamazlar. Bu nedenle, akademik kurumlar ile diğer araştırma merkezlerinin süreli bir yayına sahip olması, dünya genelinde yaygın bir uygulamadır.

Makalelerin ilgili bilim kamuoyu ile paylaşılması aşamasında çalışmaların yayımlanmaya uygunluğu konusunda, akademik dergilerin ilk örneklerinin ortaya çıktığı 16-17. yüzyıllardan (Burke 2001) bu yana çeşitli uygulamaların gündeme getirilmiş olduğu biliniyor. Önceleri, zaten dar bir çevre tarafından akademik çalışma yapıldığı ve yayımlatıldığı için, makalelerini yayımlatma olanağını herkes bulabiliyordu. Zamanla makalelerin incelenmesi ve bilimsel ölçütler açısından gerekli nitelikleri taşıması durumunda yayımlanmaya kabul edilmesi, genel kabul görmeye başladı. İşte bu aşamada, söz konusu makaleleri incelemek için birtakım kurulların, ölçütlerin ve tabii ki kurulların oluşturulması gerektiğinin farkına varıldı. Hakem denetimli dergiler bu aşamada ortaya çıktılar.

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir.
E-posta: nkozak@anadolu.edu.tr

Türkiye’deki hakem denetimli dergi uygulamasının geçmişi, en azından yaygın olarak yayınlanmaları, birkaç yıl öncesine ancak gitmektedir. Gerçekten de Türkiye’de akademik kurumların ortaya çıktığı tarihten bu yana dergilerin yayımlandığı biliniyor. Akademik kurumların bünyesindeki dergilerde makale değerlendirme işlevini “fakülte yayın kurulları” uzun bir süre yerine getirdiler. Az sayıda da olsa akademik kurumlar dışında yayınlanan dergilerde ise, makale değerlendirmenin yayıncının, dergi editörünün bilgisi ve titizliği ile sınırlı kaldığını söylemek yanlış olmaz.

Son yıllarda Yüksek Öğretim Kurulu, 1982’den sonra artan üniversite ve dolayısıyla akademisyen sayısına koşut bir şekilde akademik çalışmaların niteliğinde yeterli gelişmenin olmadığı düşüncesiyle, bu alan birtakım ciddi ölçütler getirme gereğini duydu. Gerçekten de son yıllarda özellikle akademik yükseltmeler için oluşturulan bilim jürileri ile ilgili çok sayıda eleştiri basın organlarında yer buldu. Eleştirilen konular arasında jürilerce kabul edilen yayınların ve dolayısıyla da makalelerin niteliği ve yayımlandıkları dergiler çoğunlukla önü çekti. Bu aşamada, Yüksek Öğretim Kurulu her üniversite için olmak üzere, daha ayrıntılı akademik yükseltme ölçütlerini geliştirmeye ve uygulanması için ilkeler geliştirmeye başladı. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı bünyesinde de benzer çalışmalar yapıldı ve alınan kararlar uygulamaya konuldu. Hakem denetimli olan ve olmayan dergi ayırımı, getirilen ölçütlerin belki de en orijinal noktalarından birini oluşturdu. Zira, hakem denetimli olan ve olmayan dergilerde yayımlanan makalelere verilen etki puanları arasında önemli farklar vardı. Bütün bu oluşumlar son birkaç yıl içerisinde oldu.

Akademik yükseltmeler için birtakım kıstaslar getirildi, ancak eleştiriler ve tartışmaların ardı arkası yine de kesilmedi. Bu aşamada, dergiler için belirtmek gerekirse; hakem denetimli olduğu beyan edilen dergilerin editörleri eleştiri oklarına daha çok maruz kalmaya başladılar. Bunun da nedeni, hakem denetimli olduğu beyan edilen dergilerden bir bölümünün gerçekte hakem denetimi uygulamalarına yeterince uygun davranmadıkları yönündeki görüşlerdi.

Bu çalışma, sağlık bilimleri alanında Türkiye’de yayınlanan akademik dergilerin makale değerlendirme uygulamalarına toplu bir bakış yapmak amacıyla hazırlandı. Önce, genel olarak akademik dergiler ve makale değerlendirme uygulamaları ve ardından da hakem denetimli olduğu beyan edilen dergilerin makale değerlendirme uygulamaları incelendi. Sağlık bilimleri alanında yayınlanan dergilerin makale değerlendirme uygulamalarının Türkiye’de yayınlanan toplam dergiler içerisindeki yerinin ortaya konulabilmesi için, elde edilen bulgular toplam dergilere ait bulgularla karşılaştırıldı.

KONU

Akademik dergiler, yaklaşık üç yüz yıldır bilim kamuoyunca inceleme kapsamına alınan konular arasındadır (Burke 2001; Brackbill ve Korten 1970; Billings ve Viksnins 1972; Howkins, Ritter ve Walter 1973; Neimi 1976; Mohan ve Kowalski 1979; Bernard 1980; Bennett, Johnson ve Germains 1980; Leibsowitz ve Palmer 1984; Miller ve Serzan 1984; Zivney ve Reichenstein 1994; McCracken ve Coffey 1996; Alvarez ve Pulgarin 1997). Son yıllarda akademik dergileri konu almış çalışmaların daha çok şu hususlar üzerinde yoğunlaştıkları gözleniyor:

Genel olarak dergiler; bu türdeki çalışmalar ilgili bilim dalındaki dergilerin, yıllar itibariyle artma/azalma nedenleri ile ilgili alana getirilen katkıyı ölçmek amacıyla yapıyor.

Makale değerlendirme ve aşamaları; bu içerikteki çalışmalar daha çok dergilerde uygulanan makale değerlendirme aşamalarını ve nesnellik ölçütlerini ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

Atıf analizi; dergilerin de içerisinde olduğu yayınlardan yapılan atıflardan yola çıkılarak ilgili alanın yönlendirilmesinde etkili olan kişi, kurum ve yayınların belirlenmesi amacıyla yapılıyor.

Yöntem analizi; makalelerin (ve tabii ki araştırmaların) hazırlanmasında izlenen yöntemlerin dağılımının ortaya konulması ile, ilgili alandaki gelişimin ortaya konulması mümkün olabiliyor.

Bunlara ek olarak; dergilerin genel, makale değerlendirme ve yayın uygulamaları bir arada araştırma konusu yapılabiliyor. Genel olarak belirtmek gerekirse dergileri konu almış çalışmaların her zaman hem akademisyenlerin hem de bibliyometri alanındakilerin ilgi alanına girdiğini ileri sürmek yanlış olmaz.

TÜRKİYE’DE SAĞLIK BİLİMLERİ DERGİLERİ

Bu çalışmanın konusunu oluşturan sağlık bilimleri alanında yayınlanan dergilerin geçmişi Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine kadar gitmektedir. Bir anlamda, Osmanlı İmparatorluğu’nda ilerici hareketlerin hep öncüsü olmuş olan “tıbbiye” meslek grubunun bu alandaki süreli yayınların geliştirilmesinde de öncülük ettiği söylenebilir.

Türkiye’de ilk tıp dergisi olan “Vekayi-i Tıbbiye” 1849 yılında yayınlanmıştır (Güzelant 1998; Akçicek ve Kayar 1992; Kazancıgil ve Solok 1981). Türkiye’de ilk matbaanın 1727, ilk resmi gazetenin 1831 (Takvim-ı Vakâ-yi) ve ilk günlük gazetenin (Tercüman-ı Ahval) 1860 yılında yayınlanmaya başladığı düşünülürse, ilk tıp dergisinin 1849 yılında yayınlanmaya başlamasının önemi daha iyi ortaya çıkmaktadır (Kazancıgil ve Solok 1981). Bu dergi, 27 sayı yayımlandıktan sonra yayınına ara verilir ve yedi yıl aradan sonra yeniden yayınlanmaya başlanır. İkinci girişimde ise 12 sayının yayımlandığı bilinmektedir (Özen ve Özgür 1999). Vekay-i Tıbbiye dergisinin Fransızca sayıları da yayımlandı (Küyük 1996). Veteriner hekimliği alanında ise “Vasıta-ı Servet” 1880 yılında çıkarılmaya başlandı (Özen ve Özgür 1999). Hayvancılık ve tarım alanında makaleler içeren bu derginin veteriner hekimliği tarihine ışık tutan belgelerle dolu olması yönünden önemi büyüktür. Türkiye’de tümüyle veteriner hekimliği alanında yayınlanan ilk dergi ise, 1908 yılında yayınlanmaya başlayan “Mecmûa-i Fünûn-ı Baytariyye”dir. “Hekim” dergisi, İstanbul dışında yayınlanan ilk tıp dergisi olması bakımından ayrı bir özelliği bulunmaktadır. Dergi, 1910 yılında Trabzon’da yayınlanmaya başlamıştır. Hekim dergisini 1920 yılında Ankara’da “Türk Hekimi” ve İzmir’de yayınlanan “Türk Tıp Mecmuası” izledi (Dinç 1989).

Türk tıp basın tarihinde önemli yeri bulunan Cumhuriyet öncesi dergiler arasında “Sıhhat” (1884), “Nevsâl-i Afiyet” (1899), Hamidiye Etfâl Hastane-i Alisi’nin “İstatistik Mecmua-ı Tıbbiyesi” (1900), “Tababet-i Hâzıra”, “Osmanlı Seriyât Mecmuası” (1910), “İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası (1912), “Daru’l Fünun Tıp Fakültesi Mecmuası” (1916), “İstanbul Seririyâtı” (1919) sayılabilir.

Türk tıp basın yaşamının en uzun ömürlü dergilerinden biri, 1911-1921 yılları arasında yayınlanan “Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye”dir. Dergi, 1921-1931 yılları arasında “Askeri Tarih Mecmuası”, 1931-1949 yılları arasında “Askeri Sıhhiye Mecmuası”, 1949-1956 yıllarında “Askeri Sıhhiye Dergisi” ve 1956 yılından

günümüze kadar ise “GATA Bülteni” adı ile yayınlanmaktadır (Dinç 1989). Özel kişilerce yayınlanan en uzun ömürlü dergi ise, yayınına 1925 yılında Dr. Marko Elnaküve yönetiminde başlayan “Tedavi Notları”dır. Dergi, 1933 yılından itibaren Dr. Feridun Frik tarafından yayınlandı ve derginin adı 1935 yılında “Dirim” olarak değiştirildi. En uzun süreli dernek yayını ise 1856 yılında Cemiyet-i Tıbbiye-i Sâhâne'nin yayın organı ve azınlıklar tarafından çıkarılmış en uzun süreli tıp dergisi olan “Gazette Medicale d'Orient”dir. Dergi, 1856-1925 yılları arasında 70 cilt ve Fransızca dilinde yayınlandı (Dinç 189). Devlet tarafından yayınlanan en uzun süreli tıp yayını ise 1913 yılında Dahiliye Nezareti Sıhhiye Müdüriyet-i Umûmiyesi tarafından yayınlanmaya başlanan “Sıhhiye Mevmuası”dır. Dergi, günümüzde Sağlık Bakanlığı'nın yayın organı olarak yayınlanıyor.

Cumhuriyetin ilanının ardından da tıp alanında pek çok dergi yayınlanmaya başladı. Bunlar arasında uzun süreli yayınlanmaları ile dikkati çekenler şunlardır (Kutluk ve Yarış 1996): “Türk Oftalmoloji Cemiyeti Gazetesi” (1929), “Türkiye Hastane Tıp Dergisi” (1946), “Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi” (1947), “Turkish Journal of Hematology” (1951), “Gülhane Tıp Dergisi” (1957), “İzmir Atatürk Devlet Hastanesi Dergisi” (1958), “Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi” (1958), “Turkish Journal of Pediatrics” (1959), “Haydarpaşa Numune Hastanesi Dergisi” (1960), “Zeynep Kamil Tıp Bülteni” (1961), “Ege Tıp Bülteni” (1962), “Yeni Symposium” (1962), “Medical Bulletin of Istanbul Medical Faculty” (1965), “Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi” (1966), “İstanbul Çocuk Kliniği Dergisi” (1966), “Mikrobiyoloji Bülteni” (1967).

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Dünya genelinde ve Türkiye’de akademik dergileri çeşitli yönleri ile inceleme kapsamına almış çok sayıda araştırma bulunuyor. Bunlardan bir bölümü ile ilgili açıklamalar aşağıda yer alıyor. Bu çalışmalardan biri, Hawkins, Ritter ve Wamter (1973) tarafından gerçekleştirildi. Çalışmada yazarlar, dünya genelinde ekonomi bilim dalında yayınlanmakta olan dergiler üzerinde yaptıkları araştırmanın bulgularına yer verdiler. Niemi (1976), ABD’nin önde gelen 24 iktisat dergisinde yayımlanan makaleleri, ABD üniversitelerinin iktisat bölümleri bazında değerlendirdi. Analiz niteliğindeki bir diğer çalışma, Miller ve Punsalan’ın (1988) hakem denetimli olan ve olmayan iktisat dergileri üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmadır. Bu çalışmada yazarlar, dünya genelinde yayımlanmakta olan iktisat dergilerinin 24 değişikten oluşan verilerini derlediler. Kitap halinde yayınlanan çalışmada, iktisat dergilerinin makale değerlendirme ve yayın uygulamalarına ilişkin önemli birtakım bulgular elde edildi. Miller ve Serzan (1984), akademik düzeyde dünya genelinde yayınlanmakta olan iktisat dergileri ile ilgili önemli bulgular elde ettiler. Raymond ve diğerleri (1994), turizm, konaklama, seyahat ve yiyecek-içecek alanlarındaki dergilerde yayımlanan makalelere yapılan atıfları analiz eden bir çalışma gerçekleştirdiler. Yazarlar çalışmalarında, dergileri hakem denetimli olan ve olmayan dergiler olarak sınıflandırdılar ve bu dergilerde yayımlanan makalelere yapılan atıfları incelediler. Kayar (1994), Cumhuriyet döneminde yayımlanan tıp dergilerini derledi. Aynı çalışma içerisinde tıp dergilerinin Cumhuriyet dönemindeki yıllar itibarıyla sayısal gelişimi, Türkçe-yabancı diller bakımından dağılımları ile yayınlandıkları süreleri incelendi. Topuzlu (1994), Türkiye’de cerrahi bilimler alanında yayımlanan dergileri incelediği çalışmasında, ilgili alanda yayımlanan dergilerle ilgili çeşitli verileri derledi ve değerlendirdi. Kutluk ve Yarış (1996), Türkiye’de yayınlanmakta olan tıp dergilerinin rehberini hazırladıkları çalışmalarında ayrıca, tıp dergileri ile ilgili genel

bazı konularda incelemelerde de bulundular. Kozak (1999a) dünya genelinde “turizm”, “rekreasyon” ve “boş zamanların değerlendirilmesi” konularında yayınlanmakta olan akademik dergiler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada; dergilerle ilgili verileri “genel bilgiler”, “makale denetim bilgileri” ve “makale yayın bilgileri” olmak üzere tasnif ederek inceledi. Kozak (1999b), “Türkiye Akademik Dergiler Rehberi” başlığı altında hazırladığı çalışmada dergilere ilişkin elde ettiği bilgileri “genel bilgiler”, “makale denetim bilgileri” ve “makale yayın bilgileri” olmak üzere derledi ve kitap halinde yayınladı. Kozak (1999c) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, Türkiye’de bütün bilim dallarında yayınlanan akademik dergilerin makale denetim ve yayın uygulamalarını araştırdı. Araştırma, 373 akademik dergi üzerine gerçekleştirildi.

YÖNTEM

Araştırmada izlenen yönteme ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

Kapsam

Çalışma, Türkiye’de yayınlanan akademik dergileri kapsıyor. Bir derginin akademik içerikli sayılabilmesi için; fikir, analiz, irdeleme, araştırma yazılarını (makaleleri) yayımlaması yeterli görüldü. Dergilerin araştırma kapsamına alınması için bir diğer önemli ölçüt ise, dergilerin 2001 ve 2002 yıllarında en az birer sayısının yayınlanmış olmasıdır. Bu amaçla kütüphanelerde, yayınevlerinde ve kitapçılarda dergilerin söz konusu yıllara ait birer sayısının incelenmesi yoluna gidildi.

Güncel Dergi Veri Tabanının Oluşturulması

Araştırmada kullanılan dergi veri tabanının oluşturulma çalışması Şubat, Mart ve Nisan 2002 tarihlerinde yürütüldü. Bu amaçla söz konusu dönemde, yaklaşık 40 üniversite kütüphanesinde dergi veri tabanının oluşturulabilmesi için tarama işlemi gerçekleştirildi. Ankara’da 19, İstanbul’da 16 üniversitenin merkez ve fakülte kütüphanesinde dergi listesinin oluşturma çalışması yürütüldü. Öte yandan, son yıllarda kitabevlerinde çok sayıda akademik içerikli derginin sergilendiğine tanık olduğundan, Ankara, İstanbul ve Eskişehir’de dergi satışı yapan kitabevlerinde de tarama çalışması yürütüldü. Yayınevi, kitabevi, akademik kurum vb. kurum ve kuruluşların internet ortamındaki web sayfaları da ayrı ayrı tarandı ve 2001 ve 2002 yıllarındaki herhangi bir sayısının yayımlandığına ilişkin bilgilerine ulaşılan dergiler veri tabanına dahil edildi.

Soru Cetveli

Çalışmada kullanılan soru cetveli, daha önce araştırmacı tarafından gerçekleştirilen çalışmada (Kozak 1999c) kullanılan soru cetveli baz alınarak yeniden oluşturuldu. Bazı sorular yenileri ile değiştirildi. Araştırmanın soruları, birinci araştırmada olduğu gibi genel bilgiler, makale değerlendirme ve yayın uygulamaları olmak üzere üç temel konu üzerinde yoğunlaştırıldı. Yeni soru cetveline, derginin hakem denetimli olup olmaması, hakemin kimliğinin açıklanması ile ilgili uygulama, değerlendirme belgelerinin saklanması, hakemin seçimi gibi, içinde bulunduğumuz dönemde ulusal akademik dergilerin hakem denetimli olup olmalarını daha nesnel verilerle ortaya koyabilecek değişkenler eklendi. Araştırmada elde edilen veriler yardımıyla ayrıca dergi rehberi içeriğinde bir çalışmanın hazırlanması amaçlandığından, sorular ve yanıtları nominal ölçekte hazırlandı.

Araştırma

Hazırlanan dergi veri tabanında yer alan bilgilerden yararlanılarak araştırmanın uygulanmasına Mart 2002 tarihinde başlandı. Soru formlarının dergi editörlerine ulaştırılması işlemi, ilk olarak e-posta ile, 7-14 Mart 2002 tarihleri arasında gerçekleştirildi. E-posta adresleri tespit edilebilen dergilerin editörlerine söz konusu tarihlerde soru formları “word” programında hazırlanarak “ekli dosya” şeklinde iletildi. Daha sonra, 1-16 Nisan 2002 tarihlerinde, gönderilmeyen veya veri tabanına sonradan kaydedilen dergilere, yine e-posta ortamında ekli dosya şeklinde soru formu gönderildi. 27 Nisan 2002 tarihine kadar yanıt alınamayan ve/veya e-posta adresi olmayan (veya tespit edilemeyen) dergilerin editörlerine soru formları bu kez posta yoluyla gönderildi. Editörlere, posta yoluyla gönderilen soru formlarının en son yanıtlanma tarihi olarak 6 Haziran 2002 tarihi bildirilmiş olmasına karşılık, yanıtların 30 Haziran 2002 tarihine kadar gönderildiğine tanık olundu. Yanıt alınamayan (ve faks adresine ulaşılabilen) dergilerin editörlerine dördüncü ve son kez 8-9 Ağustos 2002 tarihlerinde faksla ulaşıldı. Bu tarihteki gönderimde, editörlerden yanıtlarını 15 Eylül 2002 tarihine kadar göndermeleri istendi.

Üç ayrı iletişim aracı ile dört kez dergi editörlerine ulaşılmış olmasına karşılık, Eylül 2002 sonu itibari ile toplam 538 dergiye ait doldurulmuş soru formunun araştırmacıya ulaşılmış olduğu tespit edildi. Sağlık bilimleri alanında yayınlanan dergilerden ise 183’ünün araştırmaya dahil olduğu saptandı.

Verilerin Analizi

Toplam 35 sorunun, yukarıda da belirtildiği üzere, yanıtları nominal düzeyde hazırlandı. Bu nedenle, tablolarda yer alan verilerin anlamlı dağılım gösterip göstermediği ki-kare testiyle ölçüldü. Verilerin hesaplanmasında SPSS 10.0 programından yararlanıldı. Dergilere ait veriler üç aşamalı olarak analiz edildi. Bunlar; genel bilgiler ve editörlere önerilen makalelerin değerlendirme süreçleri ile hakem denetimli olduğu beyan edilen dergilerdeki makale değerlendirme uygulamalarını ortaya koymaya yarayan verilerin değerlendirildiği bölümlerdir.

BULGULAR

Araştırmada, Türkiye’de yayınlanan ve araştırmaya dahil olan; sağlık bilimleri alanında 183, toplam dergilerde ise 538 dergiye ilişkin bilgiler yer alıyor. İkinci olarak ise, dergilerdeki makale değerlendirme uygulamalarının tekli olarak karşılaştırılması yapıldı ve son aşamada ise, “hakem denetimli” olan dergilerdeki makale değerlendirme uygulamaları incelendi.

Genel Bilgiler

Tablo 1’de, inceleme kapsamına giren dergilerle ilgili bilgileri yer alıyor. Yayıncılar, yayın dili, ilk yayın yılı ve yayın sıklığı olmak üzere dört değişkenle ilgili veriler incelendiğinde şu bulgulara ulaşıldı.

Sağlık bilimleri alanındaki dergilere ilişkin bulguları, Türkiye’deki toplam akademik dergilerle karşılaştırıldığında (Tablo 1), sağlık bilimleri dergilerinin üniversitelerin dışındaki kurum ve kuruluşlarca daha yoğun olarak yayımlandıkları anlaşılıyor. Örneğin sağlık bilimleri alanındaki dergileri yayınlayan vakıf ve derneklerin oranı % 38,3 iken, toplam dergilerde bu oran % 24,3 olarak bulundu. Yayınevleri ile ilgili durumda da benzer değişim söz konusudur. Veriler, sağlık bilimleri alanındaki dergilerin akademik kurumlar dışındaki kurum ve kuruluşlarca daha fazla yayımlandığını ortaya koymaktadır. Yayın dili/dilleri bakımından Türkçe’nin toplam

akademik dergilere oranla daha az yayın dili olduğu gözleniyor. Ancak, “Türkçe-İngilizce” olarak iki dilli yayınların dergilerin yoğunluğu, sağlık bilimlerinden belirgin bir şekilde farklılık gösteriyor. Yayın sıklığındaki ise, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde “yılda dört sayı” periyodunun daha fazla tercih edildiği anlaşılıyor.

Tablo 1. Dergilerle İlgili Genel Bilgiler

	TÜRKİYE'DEKİ TOPLAM DERGİLER		SAĞLIK BİLİMLERİ DERGİLERİ	
YAYINCILAR				
Üniversite	224	41,7	53	29,0
Dernek ve vakıf	131	24,3	70	38,3
Kamu kurumu (üniversiteler dışındaki)	94	17,5	18	9,8
Yayınevi	48	8,9	24	13,1
Özel kişi	41	7,6	18	9,8
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
		X² = 979,15		P = .0001
YAYIN DİLİ/DİLLERİ				
Türkçe	301	55,9	87	47,5
İngilizce	38	7,1	14	7,7
Türkçe-İngilizce	152	28,3	78	42,6
Türkçe-İngilizce-Almanca	1	0,2	2	1,1
Türkçe-İngilizce-Almanca-Fransızca	26	4,8	2	1,1
Bilinmeyen	20	3,7	-	-
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
YAYIN SIKLIĞI				
Yılda 1 sayı	42	7,8	2	1,1
Yılda 2 sayı	168	31,2	26	14,2
Yılda 3 sayı	63	11,7	41	22,4
Yılda 4 sayı	182	33,9	82	44,9
Yılda 5-11 sayı	40	7,4	19	10,3
Yılda 12 sayı	30	5,6	9	4,9
Bilinmeyen	13	2,4	4	2,2
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
		X² = 1801,755		P = .0001

Makale Değerlendirme Uygulamaları

Dergilere gönderilen makalelerin yayım kararı öncesinde geçirdikleri değerlendirme aşamaları bu bölümde incelendi. Tablo 2’de yer alan veriler, makalelerin değerlendirilmesine ilişkin editörlerce beyan edilen uygulamaları gösteriyor. Tablo’da yer alan ilk veri, dergilere yayımlanması için önerilen makalelerin ön incelemesini yapanlarla ilgilidir. Hem toplam akademik dergilerde ve hem de sağlık bilimleri alanındaki dergilerde ön incelemenin hakem/hakemler tarafından yerine getirildi anlaşılmaktadır. Her iki değişkende de önerilerin makalelerin % 90’ına yakın bir bölümünün hakem/hakemlerin incelemesine sunulduğu gözleniyor. Ancak, burada dikkati çeken husus, sağlık bilimleri dergilerinde ön incelemenin yapılması için editörlere toplam akademik dergilere oranla daha az başvuruluyor olmasıdır.

Hakemliğine başvuru sayısı, sağlık bilimleri dergilerinde toplam akademik dergilere oranla iki hakemin değerlendirmesine daha fazla başvurulması dikkati çekiyor. Öte yandan, sağlık bilimleri dergilerinde Türkiye’deki toplam akademik dergilere göre hakemlerin değerlendirmesine daha çok başvuruluyor. Benzer şekilde yayın kurulu üyelerine ilişkin listede adı olmayan kişilerin de hakemliğine, sağlık

bilimleri dergilerinde toplam akademik dergilere oranla daha fazla başvurulduğu ortaya çıktı.

Makale inceleme süresinin 1-30 gün arasında yoğunlaştığı gözleniyor. Makale inceleme süresi, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde % 77,6'lık oranla 1-30 gün arasında gerçekleşiyor. Bununla ilgili uygulamanın toplam akademik dergilerde daha düşük bir oranda gerçekleştiği belirlendi.

Yayımlanma aralığı, önerilen makalelerin editörlüklere ulaştığı tarihten itibaren yayımlandıkları tarih arasında geçen süreyi ifade etmektedir. Bu süre, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde ilk altı ay arasında yoğunlaşıyor. Bununla ilgili uygulamanın toplam akademik dergilerde de benzer bir durumu ortaya koyduğu gözleniyor.

Makaleleri değerlendiren hakemlerin isim listelerinin yayımı ile ilgili uygulamada ise, sağlık bilimleri alanındaki dergilerle toplam akademik dergiler arasında örtüşme gözleniyor. Her iki tarafta da dergilerin yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ünde böyle bir listeyi yayımlanmaz iken, her sayıda hakemlerin listesini yayımlayan dergilerin oranının % 56,8 olduğu belirlendi.

Sağlık bilimleri dergilerinin çok önemli bir çoğunluğunda hakemlere kılavuzluk etmesi amacıyla hazırlanmış değerlendirme ölçütleri düzeni bulunuyor. Toplam akademik dergilerdeki durum sağlık bilimleri dergilerine göre düşük bir düzeydedir.

Hakem kimliğinin açıklanması ile ilgili uygulamada da sağlık bilimleri dergileri toplam akademik dergilere göre farklılık gösteriyor. Sağlık bilimleri alanındaki dergilerin % 87,4'ünde hakem kimliği açıklanmaz iken, toplam akademik dergilerde bu oran % 79,0 olarak bulundu.

Makalelerin değerlendirmesi sırasında, kabul veya red edilme durumlarının her ikisinde de belgelerin saklanması, dergilerin değerlendirme işlemine yaklaşımlarını göstermesi bakımından önemli bir uygulamadır. Her dergi grubunda da toplam dergilerin yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ünde belgeler imha edilirken, % 65,1'inin belgeleri saklama yoluna gittiği saptandı.

Hakemlere makaleleri değerlendirilmeye bir kez gönderenlerin oranı, toplam akademik dergilerde sağlık bilimleri dergilerine oranla daha fazla bulundu. Toplam akademik dergilerde bir kez değerlendirmeye gönderilme oranı % 32,3 iken, bu oran, sağlık bilimleri dergilerinde % 21,9'dur. İki kez değerlendirmeye gönderilme oranı sağlık bilimleri dergilerinde % 60,1 iken, toplam akademik dergilerde % 48,1 olarak bulundu.

Dergilere önerilen toplam makale oranı içerisinde yayımlanmaya uygun bulunanların durumu incelendiğinde, her iki dergi grubunda da yayımlanma oranının artışı ile birlikte yayımlanmaya değer bulunan makale oranının da arttığı tespit edildi. Ancak sağlık bilimleri dergilerinde yayımlanma oranının artışı ile birlikte toplam akademik dergilerde olduğu gibi yayımlanmaya uygun olanların aynı şekilde artmadığı gözleniyor.

Dergilerin hakem-denetimli olma durumları ile ilgili editör beyanları, sağlık bilimleri dergilerinin % 89,6, toplam akademik dergilerin ise % 81,6'sının hakem denetimli olduğunu ortaya koyuyor. Ulusal ve uluslararası veri tabanlarında yer alma durumları incelendiğinde, toplam akademik dergilerin % 48,7, sağlık bilimleri alanındaki dergilerin ise % 37,7'sinin söz konusu veri tabanlarınca tarandığını gösteriyor.

Tablo 2. Makale Değerlendirme Uygulamalarına İlişkin Bilgiler

	TÜRKİYE'DEKİ TOPLAM	SAĞLIK BİLİMLERİ

	DERGİLER		DERGİLERİ	
MAKALELERİN ÖN İNCELEMESİNİ YAPANLAR				
	n	%	n	%
Editör	93	17,3	8	4,4
Hakem/hakemler	352	65,4	113	61,8
Genel yayın yönetmeni	2	0,4	1	0,5
Editörler ve yayın kurulu	57	10,6	58	31,7
Bilinmeyen	34	6,3	3	1,6
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
X² = 1729,971 p = .0001				
HAKEM SAYISI				
1 hakem	37	6,9	9	5,0
2 hakem	252	46,8	111	60,7
3 hakem	109	20,3	37	20,2
4 hakem	12	2,2	2	1,1
5 hakem	19	3,5	3	1,6
6 ve daha fazla hakem	23	4,3	5	2,7
Bilinmeyen	86	16,0	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
X² = 887,023 p = .0001				
YAYIN KURULU ÜYESİ OLMAYAN HAKEMLER				
Evet	369	68,6	130	71,0
Hayır	118	21,9	40	21,9
Bilinmeyen	51	9,5	13	7,1
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
MAKALE İNCELEME SÜRESİ				
1-30 gün	368	68,4	142	77,6
31-60 gün	21	3,9	17	9,3
61-90 gün	38	7,1	3	1,6
Kısıtlama yok	64	11,9	9	4,9
Bilinmeyen	47	8,7	12	6,6
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
X² = 1207,159 p = .0001				
YAYINLANMA ARALIĞI (ay)				
1	39	7,2	7	3,8
2	57	10,6	18	9,9
3	80	14,9	23	12,6
4	37	6,9	15	8,2
5	56	10,4	35	19,1
6	103	19,1	38	20,8
7	12	2,2	9	4,9
8	9	1,7	3	1,6
9	22	4,0	8	4,4
10-11	6	1,1	2	1,1
12	28	5,2	7	3,8
13 ve daha fazla ay	6	1,2	2	1,1
Bilinmeyen	83	15,6	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
X² = 925,16 p = .0001				
HAKEM LİSTESİNİN YAYIMI				
Yayımlanmıyor	156	29,1	46	25,2
Her sayıda yayımlanıyor	281	52,2	104	56,8
Yılın son sayısında yayımlanıyor	34	6,3	15	8,2
İki yılda bir yayımlanıyor	5	0,9	2	1,1
Bilinmeyen	62	11,5	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0

$X^2 = 725,101$ $p = .0001$				
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ DÜZENİ				
Var	393	73,1	164	89,6
Yok	98	18,2	6	3,3
Bilinmeyen	47	8,7	13	7,1
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
HAKEM KİMLİĞİNİN AÇIKLANMASI				
Açıklanmıyor	425	79,0	160	87,4
Açıklanıyor	27	5,0	4	2,2
Editör ve yayın kurulunun görüşü alınarak açıklanıyor	18	3,3	4	2,2
Bilinmeyen	68	12,7	15	8,2
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
$X^2 = 807,423$ $p = .0001$				
MAKALE DEĞERLENDİRME BELGELERİNİN SAKLANMASI				
İmha ediliyor	125	23,2	47	25,7
Saklanıyor (arşivleniyor)	324	60,2	119	65,1
Yazara geri gönderiliyor	14	2,6	1	0,5
Bilinmeyen	75	14,0	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
$X^2 = 869,161$ $p = .0001$				
DEĞERLENDİRMEYE GÖNDERİLME SAYISI				
1 kez	174	32,3	40	21,9
2 kez	259	48,1	110	60,1
3 kez	26	4,8	14	7,7
4 kez	4	0,8	2	1,1
6 kez	2	0,4	1	0,5
Bilinmeyen	73	13,6	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
$X^2 = 867,075$ $p = .0001$				
YAYIMLANAN MAKALELERİN ORANI				
% 5-15	7	1,3	2	1,1
% 16-30	32	5,9	11	6,0
% 31-45	41	7,6	19	10,4
% 46-60	81	15,1	13	7,1
% 61-75	142	26,4	56	30,6
% 76-90	138	25,7	54	29,5
% 91 ve daha fazla	37	6,9	12	6,6
Bilinmeyen	60	11,1	16	8,7
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
$X^2 = 869,578$ $p = .0001$				
DERGİNİN HAKEMLİLİĞİ İLE İLGİLİ BEYAN				
Hakemli	439	81,6	164	89,6
Hakemli değil	61	11,3	6	3,3
Bilinmeyen	38	7,1	13	7,1
TOPLAM	538	100,0	183	100,0
ULUSAL VE ULUSLAR ARASI VERİ TABALANLARINDA YER ALMA				
Evet	262	48,7	69	37,7
Hayır	197	36,6	83	45,4
Bilinmeyen	79	14,7	31	16,9
TOPLAM	538	100,0	183	100,0

Hakem Denetimli Dergilerin Makale Değerlendirme Uygulamaları

Çalışmanın bu aşamasında “hakem denetimli” olduğu editörlerce beyan edilen dergilerin makale değerlendirme uygulamaları incelendi. Değerlendirmede, yukarıda

olduğu gibi, Türkiye’de yayınlanmakta olan toplam akademik dergilerle sağlık bilimleri alanındaki dergilerin makale değerlendirme uygulamaları karşılaştırıldı.

Tablo 3’de yer alan veriler, Türkiye’deki toplam akademik dergiler ile sağlık bilimleri alanındaki hakemli denetimli olan dergilerin makale değerlendirme uygulamalarını karşılaştırma olanağı tanıyor. Buna göre hakem denetimli olan dergiler, sağlık bilimleri alanında daha çok dernek ve vakıflar tarafından yayınlanırken, toplam dergilerde niversiteler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Dergilere nerilen makalelerin n incelemesini yapanların, hem sağlık bilimleri alanındaki dergilerde ve hem toplam dergilerde, hakemler olduğu saptandı. Hakem denetimli olan dergilerde makaleleri değerlendiren kişi sayısı incelendiğinde, uygulamanın iki hakem üzerinde yoğunlaştığu anlaşıldı. Bunu üç hakemle yapılan değerlendirmeler izlemektedir.

Yayın kurulu yesi olmayan kişilerin hakemliğine de başvurulma uygulamasının, hakem denetimli sağlık bilimleri alanındaki dergilerde % 77,5, toplam dergilerde ise % 78,4 olduğu ortaya ıktı. Makalelerin incelenmesi için hakemlere veriler süre, sağlık bilimleri dergilerinde ve toplam dergilerde 1-30 gün üzerinde yoğunlaşıyor. Ancak sağlık bilimleri alanındaki 1-30 gün süre uygulaması, toplam dergilere oranla daha belirgin olarak göze çarpıyor.

Dergilere nerilen ve yayımlanmaya değer bulunan makalelerin editrlklere ulaştıktan sonraki ortalama yayımlanma süresi, ay sayısı olarak belirlendi. Buna göre sağlık bilimlerindeki dergilerde ilk altı ay içerisinde makalelerin önemli bölümü yayımlanırken, toplam dergilerdeki makalelerin yayımı ise altı aydan fazla sürede gerçekleşmektedir.

Makale değerlendiren hakemlerin isim listesinin yayımlanmasına ilişkin veriler, dergilerin önemli bölümünde (yaklaşık % 70) böyle bir listenin yayımlandığını gösteriyor. Sağlık bilimleri dergilerindeki uygulamanın, toplam dergilere oranla daha fazla bulundu.

Hakem kimliğinin yazarın/yazarların isteği doğrultusunda açıklanması, her iki grupta da büyük çoğunlukla böyle bir uygulamanın olmadığu şeklinde belirlendi. Hakem kimliğini açıklayan dergilerin oranı oldukça düşük bir oranda bulundu.

Makalelerin değerlendirilmesi ile ilgili belgeleri arşivinde saklayan dergilerin oranı, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde % 69,5, toplam dergilerde ise % 65,6 olarak tespit edildi. Her iki gruptaki dergilerde de belgelerin saklanmasının yaygın bir uygulama olduğu anlaşılıyor.

Makalelerin değerlendirilmesinde hakemlere kılavuzluk etmesi amacıyla hazırlanmış değerlendirme düzeni ile ilgili olarak şu bulgular elde edildi: Sağlık bilimleri alanındaki dergilerin % 89,0’unda, toplam dergilerin ise % 84,3’nde değerlendirme ltleri düzeninin var olduğu anlaşılıyor. Makalelerin değerlendirme sayıları incelendiğinde, makalelerin çoğunlukla iki kez değerlendirmeye alındığu gözleniyor. Bununla birlikte sağlık bilimleri alanındaki dergiler ile toplam dergilerde makalelerin bir kez değerlendirmeye alınması uygulaması arasında farklılık göze çarpıyor.

Dergilere nerilen toplam makaleler içerisinden yayımlanmaya uygun bulunanların oranı incelendiğinde, yoğunlaşmanın, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde % 46-75, toplam dergilerde ise % 46-90 arasında olduğu ortaya ıktı. Ulusal veya uluslararası alanda hazırlanan veri tabanlarında yer alma ile ilgili olarak, sağlık bilimleri alanındaki dergilerin % 34,7, toplam dergilerin ise % 45,6’sının veri tabanlarında yer aldığu bulgusuna ulaşıldı.

Tablo 3. Hakem Denetimli Olduğu Beyan Edilen Dergilerin Makale Değerlendirme Uygulamaları

	TÜRKİYE'DEKİ TOPLAM DERGİLER		SAĞLIK BİLİMLERİ DERGİLERİ	
YAYINCILAR				
Üniversite	198	45,1	49	29,9
Dernek ve Vakıf	111	25,3	67	40,8
Kamu kurumu (üniversiteler dışındaki)	64	14,6	17	10,4
Yayınevi	30	6,8	14	8,5
Özel kişi	35	8,0	17	10,4
Bilinmeyen	1	0,2	-	-
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
ÖN İNCELEMİYİ YAPANLAR				
Editör	28	6,4	5	3,1
Hakem/hakemler	284	64,7	102	62,2
Genel yayın yönetmeni	1	0,2	1	0,6
Yayın kurulu başkanı	1	0,2	1	0,6
Editörler ve yayın kurulu	105	23,9	55	33,5
Bilinmeyen	20	4,6	-	-
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
HAKEM SAYISI				
1 hakem	32	7,3	8	4,9
2 hakem	239	54,4	107	65,2
3 hakem	101	23,0	36	22,0
4 hakem	10	2,3	2	1,2
5 hakem	11	2,5	3	1,8
6 ve daha fazla hakem	19	4,3	3	1,8
Bilinmeyen	27	6,2	5	3,1
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
$X^2 = 587,669$ $p = .0001$				
YAYIN KURULU ÜYESİ OLMAYAN HAKEM				
Evet	344	78,4	127	77,5
Hayır	87	19,8	35	21,3
Bilinmeyen	8	1,8	2	1,2
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
MAKALE İNCELEME SÜRESİ				
1-30 gün	329	74,9	135	82,3
31-60 gün	20	4,6	17	10,4
61-90 gün	37	8,4	3	1,8
Kısıtlama yok	51	11,6	9	5,5
Bilinmeyen	2	0,5	-	-
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
YAYIMLANMA ARALIĞI				
1	37	8,4	4	2,4
2	23	5,2	18	11,0
3	52	11,9	21	12,8
4	65	14,8	15	9,2
5	36	8,2	34	20,7
6	52	11,9	36	22,0
7	98	22,3	9	5,5
8	11	2,5	3	1,8
9	9	2,0	8	4,9
10-11	21	4,8	2	1,2
12 ve daha fazla ay	29	6,6	1	0,6
Bilinmeyen	6	1,4	13	7,9

TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 2363,135		p = .0001		
HAKEM LİSTESİNİN YAYIMI				
Yayımlanmıyor	124	28,2	40	24,4
Her sayıda yayımlanıyor	259	59,0	103	62,8
Yılın son sayısında yayımlanıyor	32	7,3	15	9,2
İki yılda bir yayımlanıyor	7	1,6	2	1,2
Bilinmeyen	17	3,9	4	2,4
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 486,689		p = .0001		
HAKEM KİMLİĞİNİN AÇIKLANMASI				
Açıklanmıyor	399	90,9	155	94,6
Açıklanıyor	17	3,9	3	1,8
Editör ve yayın kurulunun görüşü alınarak açıklanıyor	8	1,8	4	2,4
Bilinmeyen	15	3,4	2	1,2
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 537,937		p = .0001		
MAKALE DEĞERLENDİRME BELGELERİNİN SAKLANMASI				
İmha ediliyor	112	25,5	46	28,0
Saklanıyor (arşivleniyor)	288	65,6	114	69,5
Yazara geri gönderiliyor	11	2,5	1	0,7
Bilinmeyen	28	6,4	3	1,8
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 547,029		p = .0001		
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ DÜZENİNİN VARLIĞI				
Evet	370	84,3	146	89,0
Hayır	66	15,0	18	11,0
Bilinmeyen	3	0,7	-	-
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
MAKALELERİN DEĞERLENDİRMEYE GÖNDERİLME SAYISI				
1 kez	145	33,0	37	22,6
2 kez	244	55,6	108	65,9
3 kez	24	5,5	14	8,5
4 kez	4	0,9	2	1,2
6 kez	1	0,2	1	0,6
Bilinmeyen	21	4,8	2	1,2
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 676,145		p = .0001		
YAYIMLANAN MAKALELERİN ORANI				
% 5-15	5	1,1	1	0,6
% 16-30	28	6,4	11	6,7
% 31-45	38	8,7	19	11,6
% 46-60	70	16,0	13	8,0
% 61-75	126	28,7	55	33,5
% 76-90	120	27,3	51	31,1
% 91 ve daha fazla	31	7,0	10	6,1
Bilinmeyen	21	4,8	4	2,4
TOPLAM	439	100,0	164	100,0
X² = 612,553		p = .0001		
İNDEKS VE 'ABSTRACT' VERİ TABANLARINDA YER ALMA				
Evet	200	45,6	57	34,7
Hayır	180	41,0	81	49,4
Bilinmeyen	59	13,4	26	15,9
TOPLAM	439	100,0	164	100,0

SONUÇ

Sağlık bilimleri alanında Türkiye’de yayınlanmakta olan akademik dergileri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, söz konusu dergilerle ilgili farklılığı ortaya koyabilmek için Türkiye’deki toplam dergilerin verileri ile karşılaştırılması yapıldı. Türkiye genelinde 2002 yılında yayınlanmakta olan 538 dergiden 183’sinin sağlık bilimleri alanında yayınlanmakta olduğu saptandı.

Sağlık bilimleri dergileri ile ilgili genel bazı bulgulardan yararlanılarak, bu alandaki dergilerin üniversiteler ve bağlı kurumlar tarafından, toplam dergilere göre daha az sayıda yayınlandığı sonucuna ulaşıldı. Bu alandaki dergilerin dernek ve vakıflar tarafından daha fazla yayınlanıyor olması, alanın kendine özgün bir yönü olmasının yanı sıra, bu alandaki sivil toplum kuruluşlarının etkinliği şeklinde de açıklanabilir. Benzer olarak, sağlık bilimleri alanındaki dergilerin yayınına, yayınevleri de önemli oranda ilgi gösteriyorlar.

Yayın dili/dilleri bakımından Türkçe, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde, toplam dergilere oranla daha az tercih ediliyor. Türkçe-İngilizce dillerinde, iki dilli yayınlanan dergilerin sayısı yüksek çıktı. Bu iki bulgu, sağlık bilimleri alanında yabancı dillerin geçerliliğinin diğer alanlara oranla daha fazla olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Dergilerin yayın sıklığı, sağlık bilimleri alanındaki dergilerde “yılda dört sayı” üzerinde yoğunlaşıyor. Toplam alanlarda “yılda iki sayı” üzerinde giderek daha fazla bir artış gözlenirken, sağlık bilimleri alanında “yılda dört sayı” yönünde bir gelişmenin olduğu görülüyor. Bu bulgunun nedenleri arasında, yayınlanma için gerekli finansmanın önemli bir faktör olabileceği göz önünde tutulmalıdır.

Makale değerlendirme bulgularına gelince, hakemlerin sayısı 2-3 kişi, makale değerlendirme süresi 1-30 gün ve makalenin yayımlanma aralığının ise 1-6 ay arasında olduğu anlaşılıyor. Dergilerin önemli bölümünde hakem listesi yayımlanırken, makale değerlendirme düzenine dergilerin çok az bir bölümünün sahip olmadığı görülüyor. Hakem kimliğinin çoğunlukla açıklanmadığı, makale değerlendirme belgelerinin ise genellikle saklandığı ve makalelerin daha çok 1-2 kez değerlendirmeye gönderildiği sonuçlarına ulaşıldı. Bu konuyla ilgili olarak son bir sonuç ise, sağlık bilimleri alanındaki dergilerin % 89,6’sının hakem denetimli olduğunun beyan edilmesidir.

Hakem denetimli olduğu beyan edilen dergilerin uygulamaları incelendiğinde, genel olarak, bu dergilerin hakem denetimli olduklarına ait beyanları ile örtüşen uygulamalar içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan incelemelerde, sağlık bilimleri alanında 2002 yılında Türkiye’de yayınlanan dergilerin yaklaşık % 80’ninin hakem denetimi uygulamalarının ortalama gereklerini yerine getirmekte oldukları ileri sürülebilir. Zira, hakem denetimli olduğu beyan edilen toplam 164 dergi ile ilgili veriler, küçük bir bölümü dışında, hakem denetimli olmanın gereklerini getirmekte olduklarını ortaya koyuyor.

KAYNAKÇA

Akçiçek, E. ve R. Kayar (1992). “İzmir’de yayınlanan tıp dergilerinin tarihçesi”. *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 2(1): 81-84.

Alvarez, P. ve Pulgarin, A. (1997). “Application of the rasch model to measuring the impact of scientific journals”. *Publishing Research Quarterly*, 12 (4) : 57-65.

- Bennett, J.T., Johnson, M. H. ve Germaines, P. (1980). "An abstract to the relative ranking of economics journals". *Nebraska Journal of Economics and Business*, 19 (Spring): 52-64.
- Bernard, R. (1980). "Report from the editor". *Human Organization*, 39 (4): 366-371.
- Billings, B.B. ve Viksnins, G. J. (1972). "The relative quality of economics journals: an alternative rating systems". *Westerns Economics Journal*, 10 (December): 467-469.
- Brackbill, Y. ve Korten, F. (1970). "Journal reviewing practices authors' and APA members' suggestins for revision". *American Psychologist*, 25 (October): 937-940.
- Burke, P. (2001). *Bilginin Toplumsal Tarihi* (çev. Mete Tuncay). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Dinç, G. Ö. (1989). "Arap harfleri ile Türkçe basılmış tıbbi süreli yayınların incelenmesi ve İstanbul kütüphaneleri tıbbi süreli yayınlar toplu kataloğu (1849-1928). (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Bilim Dalı.
- Güzelant, A. F. (1998). "Türk tıp dergilerinin ve bu dergilerde yer alan araştırmaların özellikleri, araştırma özetlerinin sunum niteliği: Türk tıp dergilerinin 1996 yılında yayınlanan son sayılarından bir kesit". (*Basılmamış Uzmanlık Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Hawkins R. G., Ritter, L. S. ve Walter, J.. (1973). "What economics think of their journals". *Journal of Political Economy*, 81(July/August): 1017-1032.
- Kayar, R. (1994). "Cumhuriyet dönemi (1928-1994) tıp dergilerimizin kısaltılmış isim indeksi ve analizi". *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 4 (1-2-3): 67-77.
- Kayar, R. (1994). "Cumhuriyet dönemi (1928-1994) tıp dergilerimizin kısaltılmış isim indeksi ve analizi". *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 4 (1-2-3): 67-77.
- Kazancıgil, A. ve V. Solok (1981). "Türk tıp dergileri ve süreli yayınları üzerine analitik bir inceleme (1949-1981). *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, 12: 373-382.
- Kozak, N. (1999a). "Dünya genelinde 'turizm', 'rekreasyon' ve 'boş zamanların değerlendirilmesi' alanlarında yayınlanmakta olan akademik dergiler üzerinde bir araştırma". *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 13(1): 5-27.
- (1999b). *Türkiye akademik dergiler rehberi*. Ankara: Özcan Ofset.
- (1999c). "Türkiye'de yayınlanan akademik dergiler üzerinde bir araştırma". *Bilginin Serüveni, Dünü, Bugünü Sempozyumu*. Türk Kütüphaneciliği Derneği, Ankara, 17-21 Kasım 1999.
- Köksoy, M. (1998). *Yükseköğretimde kalite ve Türk yükseköğretimi için öneriler*. İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları, No: 2.
- Köksoy, M. (1999). "Uluslararası bilimsel dergiler ve Bilig. *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (Kış): 1-12.
- Kutluk, T. ve Yarış, Y. (1996). *Türkiye tıp dergileri kataloğu*. Ankara: Türkiye Tabipler Birliği yayını.
- Küyük, A. (1996). "Türk tıp literatüründe bilgi erişim". (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lebisowitz, S. J. ve Palmer, J. P. (1975): "Assesing the relative impacts of economics journals". *Journal of Economics and Business*, 15 (Spring): 91-97.
- McCracken, M. ve Coffey, B.S. (1996). "An empirical assesment of health care management journals: a business perspective". *Medical Care Research and Review*, 53 (1) : 48-66.

- Miller, A. C. ve Sharon, S. L. (1994). "Criteria for identifying a refereed journal". *Journal of Higher Education*, Vol. 55, No. 6, 673-699.
- Miller, A.C. ve Punsalan, V. J. (1988). *Refereed and nonrefereed economic journals: A Guide to publishing opportunities*. New York: Greenwood Press .
- Miller, A.C. ve Serzan, S. L.(1984). "Criteria for identifying a refereed journal". *Journal of Higher Education*, 55 (November/December 1984): 673-699.
- Mohan, R. P. ve Kowalski, G.S. (1979). "Refereed journals and professional respectability". *International Journal of Contemporary Sociology*, 16 (January-April 1979): 154-167.
- Niemi, A. W. (1976). "Journal publication performance during 1970-1974: the relative output of southern economics departments". *Southern Economics Journal*, 42 (July): 97-106.
- Özen, A. ve A. Özgür (1999). "Türkiye'de veteriner hekimliği alanındaki eski harfli süreli yayınlar üzerine tarihsel bir inceleme". *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 501-512.
- Raymond, R., A. Ferreira, R. L. DeFranco (1994). "Rating the hospitality management". *International Journal of Hospitality Management*, 13 (3): 209-218.
- Topuzlu, C. (1994). "Türkiye'de cerrahi bilimler alanındaki yayınların değerlendirilmesi". *Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyumu*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, Ankara, 35-38.
- Zivney, T.L. ve Reichenstein, W. (1994). "Pecking order in finance journals. *Financial Practice and Education*, 4 (2): 77-85